

УДК 316.354:061.22(100):316.42
DOI: 10.26565/2218-2470-2020-10-06

РОЛЬ РИМСЬКОГО КЛУБУ В СТАНОВЛЕННІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Божко Світлана Вікторівна – студентка 1-го курсу магістратури освітньо-професійної програми «Соціальний менеджмент» (спеціальність 054 – Соціологія) соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна, e-mail: sblk@ukr.net, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7316-8216>

Глобальні проблеми та кризи є реальністю сьогодення. Їх попередження, вирішення та зменшення впливу стосується не лише чинного покоління, але й майбутнього, оскільки всі повинні мати рівні можливості та права на доступ до користування ресурсами. Зважаючи на темпи розвитку різних сфер, ми бачимо, що людство має тенденцію до вичерпання ресурсів, і саме тому виникли ідеї розв'язання цих проблем координованими діями глобальної спільноти. Ці ідеї лежать в основі концепції сталого розвитку, яка сьогодні підтримується та впроваджується багатьма державами світу. Значний вплив на формування концепції сталого розвитку мала діяльність «Римського клубу».

Мета статті розкрити роль «Римського клубу» у процесі становлення та розвитку концепції сталого розвитку. Для цього були використані методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу інформації.

Діяльність «Римського клубу» розпочалася завдяки Ауреліо Печчеї (автора роботи «Людські якості»), який створив громадську організацію, що стала всесвітньо відомою завдяки серії доповідей про нагальні та глобальні проблеми людства. Зокрема, дослідження 1972-го року «Межі зростання» авторів Д.Х. та Д. Л. Медоузів описувало моделі світу в майбутньому та пропонувало рекомендації як уникнути катастрофічного розвитку подій. Публікація мала великий резонанс і, незважаючи на критику, започаткувала дискусію світового рівня. Згодом «Римський клуб» був залучений до обговорення проблем сталого розвитку в ООН.

Результатом активної діяльності недержавної організації «Римський клуб» стало не тільки започаткування обговорення проблем сталого розвитку, а й створення ґрунтовної теоретичної та емпіричної бази для розвитку концепції сталого розвитку, впровадження практичних дій. Учасники клубу брали активну участь у розвитку сталого розвитку в своїх країнах. Таким чином, ця організація досягла свою мету – привернути увагу до глобальних проблем й створити план дій щодо їх вирішення.

***Ключові слова:** Римський клуб, концепція сталого розвитку, цілі сталого розвитку, глобальні проблеми, глобальна криза, проблеми світової спільноти.*

РОЛЬ РИМСЬКОГО КЛУБУ В СТАНОВЛЕННІ КОНЦЕПЦІЇ УСТОЙЧИВОГО РОЗВИТКУ

Божко Светлана Викторовна – студентка 1-го курса магистратуры образовательной программы «Социальный менеджмент» (специальность 054 – Социология) социологического факультета Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина, площадь Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина, e-mail: sblk@ukr.net, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-7316-8216>

Глобальные проблемы и кризисы являются реальностью современности. Их предупреждение, решение и уменьшение влияния касается не только существующего поколения, но и будущего, поскольку все должны иметь равные возможности и права на доступ к использованию ресурсов. Учитывая темпы развития различных сфер, мы видим, что человечество имеет тенденцию к исчерпанию ресурсов, и именно поэтому возникли идеи решения этих проблем координированными действиями глобального сообщества. Эти идеи лежат в основе концепции устойчивого развития, которая сегодня поддерживается и внедряется многими государствами мира. Значительное влияние на формирование концепции устойчивого развития имела деятельность «Римского клуба».

Цель статьи раскрыть роль «Римского клуба» в процессе становления и развития концепции устойчивого развития. Для этого были использованы методы теоретического обобщения, анализа и синтеза информации.

Деятельность «Римского клуба» началась благодаря Аурелио Печчеи (автора работы «Человеческие качества»), который создал общественную организацию, ставшую всемирно известной благодаря серии докладов про актуальные и глобальные проблемы человечества. В частности, исследование 1972 года «Пределы роста» авторов Д.Х. и Д. Л. Медоуз описывало модели мира в будущем и предлагало рекомендации относительно того, как избежать катастрофического развития событий. Публикация имела большой резонанс и, несмотря на критику, стимулировала дискуссию мирового уровня. Впоследствии «Римский клуб» был привлечен к обсуждению проблем устойчивого развития в ООН.

Результатом активной деятельности негосударственной организации «Римский клуб» стало не только стимулирование обсуждения проблем устойчивого развития, но и создание основательной теоретической и эмпирической базы для развития концепции устойчивого развития, внедрение практических действий. Участники клуба принимали активное участие в развитии устойчивого развития в своих странах. Таким образом, эта организация достигла своей цели - привлечь внимание к глобальным проблемам и создать план действий по их решению.

Ключевые слова: Римский клуб, концепция устойчивого развития, цели устойчивого развития, глобальные проблемы, глобальный кризис, проблемы мирового сообщества.

THE ROLE OF CLUB OF ROME IN FORMING THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Bozhko Svitlana – student of the 1-st year of master level in educational and professional program «Social Management» (specialty 054 - Sociology) of the School of Sociology of V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: sblk@ukr.net, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-7316-8216>

Global problems and crises are the actual reality of our time. Their prevention, solution and reduction of their impact concerns not only the existing generation, but also the future one, due to the fact that everyone should have equal opportunities and rights to access resources. Considering the pace of development of various spheres, we see that humanity tends to deplete resources, so the idea arose to solve these problems by coordinated actions of the global community. These ideas underlie the Concept of Sustainable Development, which today is supported and implemented, especially by many states of the world. But these ideas developed even before the concept was created, in particular, within the framework of the activities of the Club of Rome.

The purpose of this article is to reveal how the activities of the Club of Rome influenced the process of formation and development of the concept of sustainable development. For this, the methods of theoretical generalization, analysis and synthesis of information were used.

The activities of the Club of Rome began thanks to Aurelio Peccei (author of «Human Qualities»), who created a non-governmental organization that became world famous for a series of reports on the pressing and global problems of humankind. In particular, the 1972 study «The Limits to Growth» by D. and D. Meadows, who described models of the world in the future and a number of recommendations on how to avoid a catastrophic development of events.

The publication had great resonance and was heavily criticized, but started a world-class discussion. In particular, the Club of Rome was involved in the discussion at the UN. So, the active work of the non-governmental organization Club of Rome not only started discussions about the global crisis, but also provided a solid theoretical and empirical basis for the development of the Concept of sustainable development. Club members took an active part in the development of sustainable development at a more local level in their regions. Thus, the organization has achieved its primary goal — to attract attention to the global problems and create an action plan to resolve them.

Key words: Club of Rome, concept of sustainable development, goals of sustainable development, global problems, global crisis, problems of world community.

Глобальна спільнота з кожним роком стає все більш зацікавленою у врахуванні інтересів майбутніх поколінь, виправленні екологічної та економічної криз, розв'язанні нагальних проблем, що швидко розвиваються та загрожують існуванню людства. Концепція сталого розвитку має за мету попередження, контроль та розв'язання критичних питань і тому є вкрай актуальною та такою, яку поклали в основу своєї діяльності багато держав світу. У зв'язку з різким загостренням криз та поширенням пандемії у 2020 році, концепція сталого розвитку має розглядатися як підґрунтя для координованої роботи світової спільноти, яка спрямована на виживання, збереження, відновлення цивілізації. Для здійснення такої координованої роботи в тому числі, на нашу думку, варто звернутися до першоджерел розвитку концепції сталого розвитку, зокрема – до діяльності «Римського клубу». Це дозволить дослідити тенденції, закономірності та помилки, що були виявлені у минулому і не повторювати їх, а також використати сучасну інформаційну базу для вдосконалення та пошуку нових ідей або їх аргументації.

Мета статті – проаналізувати вплив «Римського клубу» на процес становлення та розвитку концепції сталого розвитку.

В статті використані методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу інформації. Предметом статті є вплив діяльності «Римського клубу» на концепцію сталого розвитку.

Тему сталого розвитку досліджували Н. Гребенюк, О. Веклич, В. Феденко, Е. Гірус, Б. Данилишин, Г. Платонов, Л. Шостак, З. Герасимчук, О. Грянник та інші. Крім того, значний внесок в розвиток цієї теми внесли безпосередньо учасники «Римського клубу».

Для терміну «сталий розвиток» існує багато визначень. З точки зору вузького підходу – це переважно діяльність, яка спрямована на розв'язання проблеми забруднення довкілля, а з точки зору широкого підходу – всього комплексу проблем людства і майбутніх поколінь в тому числі. Зокрема, Г. Платонов та Е. Гірусов виділяють такі сфери застосування терміну «сталий розвиток»: інформативна, соціальна, міжнародна, економічна, екологічна, політично-правова [1, с. 187].

Сам термін вперше був запропонований у 1972 році в м. Стокгольм (Швеція) на Першій Всесвітній Конференції з навколишнього середовища. Цей період збігається з початком активної діяльності «Римського клубу». В 1992 році на Конференції ООН було наведено визначення сталого розвитку, як такого який задовольняє і сучасні потреби і не перешкоджає в цьому майбутнім поколінням [2]. З самого початку концепція сталого розвитку ґрунтувалася на декількох принципах: баланс в економічних та соціальних сферах (ресурси від економічного розвитку використовувати максимально ефективно для населення), баланс в економічній та екологічній сферах (діяльність виробнича та економічна не руйнують екологічну складову), баланс сьогодення та майбутнього (врахування інтересів не тільки наявних поколінь, але й майбутніх, забезпечення рівних прав на ресурси для всіх, соціальної справедливості, економічної, екологічної стійкості) [3].

В період 1960-х-1970-х років після різкого економічного зростання в деяких розвинутих країнах, періоду економічних «див» більш нагальними стали глобальні проблеми в сфері екології, демографії, забезпечення продовольчими товарами, які потребували обговорення та прийняття дій для їх вирішення, оскільки вони досягли планетарного масштабу. Тобто, виникла потреба у мобілізації міжнародної спільноти, яка згодом буде втілена в концепції сталого розвитку.

Для того, щоб знайти вихід із глобальної кризи була створена велика кількість громадських організацій, які займалися розробкою ідей, планів, концепцій, схем для розв'язання актуальних питань світового масштабу. Однією з таких організацій став «Римський клуб» – недержавна громадська організація міжнародного рівня, яка суттєво вплинула на світову спільноту через своєю діяльністю, не зважаючи на порівняно невелику кількість учасників. Ця організація була створена в 1968 році італійським громадським діячем, промисловцем, головою Комітету Атлантичної економічної кооперації – Ауреліо Печчеї. Саме він сприяв тому, що учасниками клубу стали впливові науковці, політичні та громадські діячі, бізнесмени зі всього світу. Метою клубу були регулярні зустрічі для обговорення проблем технологічної та економічної «хвилі» [4, с. 37].

У квітні 1968 року була проведена перша зустріч в Римі, під час якої 30 науковців, педагогів, економістів, службовців, зібралися для обговорення важкого становища світової спільноти у майбутньому та сучасності. Ця зустріч започаткувала діяльність «Римського клубу», яка згодом була спрямована на досягнення 2 основних цілей:

1. Сприяти встановленню нових контактів, інститутів, політичних курсів, які можуть вплинути на виправлення кризової ситуації.

2. Сприяти інформованості людей щодо проблем людства.

Тобто, основною причиною створення «Римського клубу» були поява та активний розвиток глобальних проблем і ідея про те, що світова спільнота може їх вирішити, а також інші як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори [5, с. 213].

Римський клуб не мав розгалуженого штату, а лише виконавчий комітет із 12 осіб та президента. У цієї організації не було власного бюджету, але завдяки фінансуванню з боку організацій-учасників її члени мали достатню кількість коштів для відвідування столиць різних країн, проведення досліджень, публікації доповідей.

Світову популярність «Римський клуб» отримав завдяки своїм доповідям щодо прогнозів подальшого розвитку цивілізації. В 1970 відбулася доповідь про моделювання соціальних систем Дж. Форрестера (американського інженера, професора, розробника теорії системної динаміки), яка мала сильний резонанс у клубі. Згодом за цією тематикою видали монографію у 1971 році, а подружжю Д. Х. та Д. Л. Медоуз було запропоновано провести дослідження з залученням електронно-обчислювальної машини для «глобального моделювання». Результатом цього дослідження стала доповідь 1972-го року «Межі зростання» [4, с. 37]. Ця доповідь стала однією з найбільш відомих доповідей «Римського клубу». Основою дослідження стала модель світового розвитку до 2100 року, яка включала 5 процесів світового розвитку: забруднення довкілля, вичерпання природних ресурсів, ріст промислового виробництва, ріст виробництва продовольства та ріст населення. Усі ці глобальні процеси розглядалися як взаємозалежні, що впливають на критичне становище світової спільноти, а також проводився аналіз структури, яка в цьому дослідженні виступала не менш важливою, ніж самі процеси. На основі змін та впливу цих процесів Д. Х. та Д. Л. Медоузи розробили декілька моделей подальшого розвитку світу:

- перша модель: вичерпання ресурсів – крах виробництва – зниження виробництва послуг, продовольства – згодом (через 10-15 років) населення досягає піку – різко знижується через кризу послуг, продовольства та екологічну кризу. Результат – складне існування.

- друга модель: помірна динаміка – досягнення піку в одній зі сфер (забруднення довкілля, вичерпання ресурсів тощо) – крах. Результат – складне існування.

Тож, головним висновком стало твердження: якщо не змінити темп цих 5 процесів, то світова спільнота досягне піку росту у наступному столітті (робота була виконана в 1972 році). Ймовірно це призведе до скорочення кількості населення та виробництва. Змінити ситуацію в майбутньому можна шляхом забезпечення глобальної рівноваги і, чим швидше вона буде впроваджена, тим більше в глобального суспільства буде шансів уникнути катастрофу.

Глобальна рівновага – це такий стан світової спільноти, коли кожна людина може задовольнити свої базові потреби та реалізувати індивідуальний потенціал. Досягнути цього можна виключно завдяки свідомому обмеженню «зростання» цих 5 процесів. Наприклад, необхідно вторинно перероблювати відходи, використовувати сонячну енергію, звести середній розмір дітей в родині до двох, випуск продукції на людину зберігати на рівні 1975 року тощо. В іншому випадку уникнути глобальної катастрофи буде неможливо. Відповідно автори вважали запровадження цих дій найбільш ефективним з 1975 року.

Безумовно, існувала й критика методології дослідження та його результатів. Так, наприклад, відзначалося, що автори не брали до уваги соціальні фактори, такі як війна, різниця між регіонами, рівні розвиненості країн, зміни тенденцій та ін. Також, критиками були згадані моменти проблемного статусу соціального прогнозування, яке спрямоване на відкриття можливих шляхів, засобів, термінів щодо певної програми дій в житті, тобто твердження про майбутнє з високою ймовірністю [6, с. 30]. Згодом, Д. Х. та Д. Л. Медоузи визнали, що робота не є досконалою, але головні дві функції вона виконує: застерігає та навчає. В цілому, результати цього дослідження, на наш погляд, створили масштабний резонанс у світі щодо глобальних проблеми та безперечно вплинули на розвиток глобалістики та концепції сталого розвитку.

У 1980 році ціна на нафту досягла свого піку – понад 35\$ – і до 1986 року впала до 10\$, що свідчило про перенасичення та перевиробництво [7]. У 1970-1980-тих рр. у США гостро встала проблема безробіття, економічний спад характеризував більшість країн, у Великобританії економіка знаходилася у стадії стагнації, був високий рівень інфляції, в 1990-тих рр. відбулася глобальна світова криза [8, с. 28]. Усі ці процеси довели те, що моделі, які були запропоновані в «Межах зростання», можуть справдитися, і що наявні концепції суспільного розвитку не є досконалими.

На тлі цих процесів виник «бум» публікацій щодо глобальних моделей розвитку, прогнозування та глобалістики. Всі ці теми стали обговорюватися в Організації Об'єднаних Націй, і до процесів обговорення

був залучений і «Римський клуб», що свідчило про безпосередній вплив діяльності цієї організації на світову спільноту, а згодом – і на створення концепції сталого розвитку [5, с. 216-219]. Після першої доповіді діяльність клубу не завершилася і його учасники продовжували створювати інші більш досконалі моделі. Наприклад, автори однієї з найвідоміших праць «Римського клубу» М. Месарович та Є. Пестель в своїй роботі «Людство на поворотному пункті» зазначали необхідність зміни системи цінностей, взаємовідносин людей (допомога менш розвиненим країнам, ліквідацію розриву), прагнення переходу до концепції «органічного» зростання. Інші доповіді також мали досить великий вплив і представлялися майже щорічно [9, с. 96].

Вагомою роботою стала і книга засновника клубу А. Печчеї «Людські якості», яка була опублікована у 1977 році та характеризувала концепцію самої організації – кожна людина в суспільстві відповідальна за глобальні проблеми, кризи. Тому покращення людських якостей може стати шляхом для подолання цих перешкод до успішного існування, а зробити це можна шляхом «глобальної солідарності» [10, с. 21].

Дослідження в рамках сталого розвитку були розвинуті в тому числі завдяки роботі «Римського клубу» протягом перших 30 років його існування, особливо за керівництва А. Печчеї, який активно підкреслював у своїх роботах, що глобальна солідарність може стати одним із найкращих способів для досягнення соціального та економічного зростання, покращення стану довкілля та кліматичної стабільності. Ці орієнтири є спільними інтересами всіх суспільств, хоча їх практичне впровадження в повсякденне життя є досить складним завданням. Адже перехід до сталого розвитку потребує надмірних зусиль і балансу короткострокових і довгострокових цілей, перевазі справедливості і якості життя, а не виробництва й прибутку [11].

Після 1984 року «Римський клуб» зіткнувся з кризою, але згодом виникли не менш вагомі, ніж «Межі зростання», доповіді. Наприклад, однією з найвідоміших стала «Перша глобальна революція» А. Кінга та Б. Шнайдера, яка з'явилася в 1991 році.

Отже, можемо зробити висновок, що починаючи з 60-тих років 20-го століття людство почало обговорювати глобальну кризу та способи її подолання. Зараз найбільш широко ці ідеї відображені в понятті сталого розвитку, концепції сталого розвитку та безпосередньо – в 17 цілях сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй, які впроваджуються багатьма державами світу. На формування та розвиток цих ідей суттєво вплинула діяльність «Римського клубу», який був заснований у 1968 році А. Печчеї як недержавна організація, що має впливових учасників зі всього світу (науковці, викладачі, підприємці, тощо). Майже щорічно в рамках діяльності цієї організації проводилися й проводяться дослідження, за результатами яких науковці представляють доповіді. Однією з найзнаковіших стала доповідь 1972-го року «Межі зростання» Д. Х. та Д. Л. Медоузів. Не зважаючи на критику цієї роботи, головна мета авторами була досягнута – розпочалося світове обговорення глобальних проблем. Подальші роботи були не менш знаковими й поступово змінювали підходи та «виправляли» прогалини попередніх. «Римський клуб» був учасником обговорення глобальних проблем й в ООН.

Таким чином, Римський клуб привернув увагу до глобальних проблем, дав поштовх до створення теоретичної та емпіричної бази концепції сталого розвитку, а також – до її практичного впровадження. На сучасному етапі в світі також існують перешкоди для подолання бідності, екологічної катастрофи, створення безпечного світу для сучасних та наступних поколінь, але діяльність таких світових організацій, як Римський клуб, безперечно сприяє їх подоланню та робить світ краще.

Література:

1. Деркач М. І. Концепт сталого розвитку як домінуюча ідеологія людської цивілізації у XXI ст. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2009. Випуск 3/1. С. 185–191.
2. Цілі сталого розвитку та їх адаптація для України. *Сталий розвиток для України*. 2020. URL : <https://cutt.ly/ehzrerq>.<http://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/ponjatja-ta-struktura-principu-rozvitku> (Дата звернення 22.10.2020).
3. Концепція сталого розвитку. *Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку*. 2008. URL : <https://cutt.ly/Ohzxduf> (Дата звернення 22.10.2020).
4. Бестужев-Лада И. В., Наместникова Г. А. Социальное прогнозирование. Курс лекций. Москва : Педагогическое общество России, 2002. 392 с.
5. Римский клуб : идея устойчивого развития. *Вестник университета имени О. Е. Кутафина*. 2017. №2. С. 213–225.

6. Ленков Р. В. Социальное прогнозирование и проектирование. Москва : Центр социального прогнозирования и маркетинга, 2013. 192 с.
7. Oil Prices Pass Record Set in '80s, but Then Recede. *The New York Times*. 2009. URL : <https://cutt.ly/ShztgFR> (Дата звернення 22.11.2020).
8. Олефір В. К. Економічні цикли і кризи: історія і сучасність. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2013. №10. С. 23–35.
9. Внучко С. М. Глобальні проблеми сучасності: причини виникнення та шляхи розв'язання. *Теорія і методологія політичної науки*. 2014. №145. С. 95–99.
10. Назаров В. И. Устойчивое развитие – будущее человечества. *Наука та наукознавство*. 2008. №3. С. 20–27.
11. Colombo U. The Club of Rome and sustainable development / The Donella Meadows Project Academy for Systems Change. URL : <https://cutt.ly/chzvX2F> (Дата звернення 22.11.2020).

References:

1. Derkach, M.I. (2009). The concept of sustainable development as a dominant ideology of human civilization in the XXI century. *Bulletin of Dnipropetrovsk University*, 3/1, 185-191 [in Ukrainian]
2. Sustainable development goals and their adaptation for Ukraine (2020). *Sustainable development for Ukraine*. URL : <https://cutt.ly/ehzrerq>. <http://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/ponjatja-ta-struktura-principu-rozvitku/> [in Ukrainian] (Last accessed : 22.10.2020)
3. The concept of sustainable development (2008). World Data Center for Geoinformatics and Sustainable Development. URL : <https://cutt.ly/Ohzxduf> [in Ukrainian] (Last accessed : 22.10.2020)
4. Bestuzhev-Lada, I.V., Namestnikova, G.A. (2002). *Social forecasting. Lecture course*. Moscow : Pedagogical Society of Russia [in Russian]
5. Club of Rome: the idea of sustainable development (2017). *Bulletin of the University named after O. E. Kutafin*, 2, 213-225 [in Russian]
6. Lenkov, R.V. (2013) *Social forecasting and design*. Moscow : Center for Social Forecasting and Marketing [in Russian]
7. Oil Prices Pass Record Set in '80s, but Then Recede (2009). *The New York Times*. URL : <https://cutt.ly/ShztgFR> [in English] (Last accessed : 22.11.2020)
8. Olefir, V.K. (2013). Economic cycles and crises: history and modernity. *Economic theory and history of economic thought*, 10, 23-35 [in Ukrainian]
9. Vnuchko, S.M. (2014). Global problems of modernity: causes and solutions. *Theory and methodology of political science*, 145, 95-99 [in Ukrainian]
10. Nazarov, V.I. (2008). Sustainable development is the future of mankind. *Science and science*, 3, 20-27 [in Russian]
11. Colombo, U. The Club of Rome and sustainable development /The Donella Meadows Project Academy for Systems Change. URL : <https://cutt.ly/chzvX2F> (Last accessed : 22.11.2020)